

Stručni članak

Primljeno 23. 6. 2020, prihvaćeno za objavljivanje 28. 9. 2020.

Prof. dr. sc. Amrudin Hajrić

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu

amrudin.hajric@gmail.com

MEDIJSKI ARAPSKI JEZIK

Sažetak

Osim uspostavljanja komunikacije među ljudima, jezik se vremenom, s razvojem ljudskog društva počeo upotrebljavati i u nekim drugim domenima među kojima su i mediji. Jezik kao osnovni instrument medija i mediji posredstvom kojih se jezik širi i popularizuje među ljudima čvrsto su povezani i uzajamno se nadopunjuju. Medijski arapski jezik koji se pojavio s pokretanjem prvih printanih medija u arapskom svijetu dodatno je popularizovan osnivanjem prvih radio i TV-stanica na tim prostorima. Na formiranje medijskog arapskog jezika utjecale su sve one prilike i okolnosti koje su pratile pojavljivanje i razvoj arapskih medija, tako da postoje tri njegova izvora: književni arapski jezik, kolokvijalni arapski jezik i strani jezici. Književni arapski jezik mu daje autentičnost i kunkurentnost, od kolokvijalnog jezika je naslijedio jednostavnost, jasnoću i preciznost, dok mu strani faktor osigurava aktuelnost i savremenost. Medijski jezik se konstantno razvija i na taj način doprinosi i razvoju te obnovi jezika, općenito.

Ključne riječi: arapski jezik, printani mediji, elektronski mediji, književni jezik, kolokvijalni jezik, strani jezici.

Uvod

Medijski jezik je jedan od varijeteta standardne forme bilo kojeg jezika nastalih kao posljedice njegovog stilskog ili funkcionalnog raslojavanja. Naime, nakon što je u početku imao samo funkciju uspostavljanja komunikacije među ljudima, jezik je vremenom, s unapređivanjem ljudskog društva, povećavanjem potreba ljudi i, posljedično, pojavljivanjem različitih disciplina, poprimio i neke druge funkcije te se počeo upotrebljavati i u nekim novim domenima, kao što su obrazovanje, znanstveno istraživanje,

književnost, administracija, ali i mediji, tako da su se pojavili njegovi različiti funkcionalni stilovi: obrazovni, znanstveni, beletristički, administrativni, publicistički (medijski), i td.

Još od njihovog nastanka s pojavljivanjem novina i časopisa, mediji su privlačili i privlače pažnju istraživača različitih znanstvenih interesovanja: sociologa, politologa, lingvиста, itd. Naime, mediji igraju važnu ulogu i imaju značajan utjecaj na zbivanja u društvenoj zajednici u smislu formiranja javnog mnijenja, razvijanja različitih senzibiliteta i sklonosti kod ljudi, njihovog vezivanja za različite životne sadržaje te stvaranja navika u različitim segmentima njihovih života, na prvom mjestu onih jezičkih.

Jezik i mediji su čvrsto povezani i uzajamno se nadopunjuju. Naime, jezik je osnovni instrument (prije pojavljivanja vizuelnih sadržaja u medijima bio je i jedini) kojim mediji svoje sadržaje isporučuju konzumentima, međutim, i mediji su potrebni jeziku radi njegovog širenja i popularizovanja među ljudima, čime mu zapravo, na neki način, vraćaju dug, ali i zbog razvoja s obzirom na to da mediji skoro svakog dana donose nešto novo jeziku. U kojem će se pravcu odvijati taj razvoj zavisi, naravno, od različitih faktora i okolnosti u društvu imajući u vidu da su mediji i njihovi sadržaji odraz sveukupnog društvenog stanja.

Cilj medija je da budu gledani, slušani ili čitani i zbog toga oni svojim sadržajima nastoje udovoljiti konzumentima. Međutim, ako žele postići svoj cilj i pridobiti publiku, a s obzirom na značaj jezika u životu ljudi, svi mediji se trude koristiti različitim sadržajima odgovarajući nivo jezika te se i u jezičkom smislu prilagoditi ciljanoj grupi konzumenata. To je posebno izraženo u društvima obilježenim prisustvom višejezičnosti u smislu podvojenosti književne i dijalekatske forme jezika, ali i dijalekatskih različitosti, a takva je zasigurno i arapska jezička zajednica u okviru koje u kratkim crtama želimo sagledati u naslovu naznačeni odnos između jezika i medija.

Pojavljivanje i razvoj arapskih medija

Kao prostor na kojem su se pojavili prvi arapski mediji, Egipat je bio predvodnik arapskog preporoda u različitim

segmentima društvenog života: kulturnom, znanstvenom, političkom, ekonomskom i td.

Takvom pozicioniranju Egipta u procesima buđenja i uspravljanja arapskog svijeta presudno je doprinijelo to što je najranije došao u dodir sa zapadnim svijetom, prvo kroz kratkotrajnu francusku vladavinu krajem 18. i početkom 19. vijeka, a zatim i tokom britanske okupacije krajem 19. stoljeća.

Naime, iako su porobljivačke tendencije spomenutih evropskih zajednica u sklopu evropskog kolonijalizma i ekspanzionističkog prodiranja evropske moći u postojbinu istočnjačkih zajednica bile očigledne, oni su, s obzirom na to da svaki proces, htjeli to njegovi akteri ili ne, donese sa sobom i nešto što u osnovi nije planirano, dali zamah kulturnom preporodu Egipta na način da su se njegovi protagonisti obrazovali u školama i na univerzitetima koji su u tom periodu otvarani u lokalnim zajednicama, ili u datim evropskim državama iz kojih su se vraćali sa progresivnim idejama te povelu Egipat putem preporoda i napretka. Jedan od pokazatelja tog preporoda bilo je i pokretanje prvih medija.

Prve novine štampane na arapskom jeziku, *Al-Waqā'ī' al-miṣriyya*, pokrenuo je otomanski namjesnik u Egiptu Muhammed Ali-paša, a prvi broj je objavljen u decembru 1828. godine (Hiğāzī, 1978). Prije toga, a za vrijeme kratkotrajne francuske vladavine od 1798. do 1801. godine, u Egiptu su štampane novine na francuskom jeziku (*Barīdu Miṣr*) sa vijestima o vojnim pohodima Napoleona Bonaparte koji je bio toliko zainteresovan za „novinarstvo“ da je na svome ratnom brodu imao posebnu mobilnu štampariju. Te novine su zapravo dale ideju da se nešto takvo pokrene i na službenim jezicima Otomanske imperije, turskom i arapskom. Ideja je realizovana nakon povlačenja Francuza iz Egipta osnivanjem štamparije Bulak u kojoj je odštampan najveći broj svezaka novine *Al-Waqā'ī' al-miṣriyya* ('Abdunna'īm, 2017).

S obzirom na to da je Egipat nominalno bio u vazalnom odnosu spram Otomanske imperije, ove novine su bile dvojezične, izvorno su štampane na osmanskome turskom, a prevedene su na arapski jezik. Prvenstveno su distribuirane među vojnim licima i državnim službenicima, a onda je krug čitalaca postepeno proširivan, sve dok nije obuhvatio i ostale slojeve društva. Dvojezično je prije toga štampana i jedna službena državna

publikacija pod naslovom Ğūrñāl al-ħadīwī koja nije bila novina u pravom smislu te riječi, a sadržavala je neke vijesti i priče iz Hiljadu i jedne noći (‘Abdunna‘īm, 2017).

Situacija je u novinama Al-Waqā’i‘ al-miṣriyya promijenjena u korist arapskog jezika onda kada je 1842. godine na čelo uredništva došao Rifā‘a al-Ṭaħṭāwī. Za njegovog mandata, zamijenjene su uloge turskog i arapskog jezika pa su se novine, umjesto na turskom, izvorno počele štampati na arapskom jeziku, a osim toga uveo je i niz drugih reformi. Naime, on je unaprijedio novine u formalnom, sadržajnom i stilskom pogledu, kroz svoj uvodnik oživio je kategoriju političkog članka, vijestima iz Egipta davao je prednost u odnosu na one turske, u uređivanje novina uključio je neke arapske pisce i autore, one više nisu bile samo glasilo vlasti, nego i instrument za formiranje javnog mnijenja i obnovu jezika, što je označilo novi početak za novinarstvo (Hiġāzī, 1978). Sve to je izazvalo srdžbu i podozrenje vlasti pa je Rifā‘a al-Ṭaħṭāwī protjeran u Sudan.

Nakon što je u jednom periodu bilo zaustavljeno štampanje ovih novina (1854.-1863.), posao na njihovom reformisanju 1880. godine je povjeren Muħammedu ‘Abduhūu koji ih je uspio pretvoriti u govornicu s koje je pozivano na reforme i brigu o obrazovanju. Za njegovog mandata, novine su poprimile karakter dnevnog narodnog glasila i doživjele su svoje zlatno doba, a sam Muħammed ‘Abduhū kao njihov urednik težio je tome da budu pisane ispravim arapskim stilom. Jedan od učenika Muħammeda ‘Abduhūa bio je i Sa‘d Zaġlūl koji je kao književnik i političar, pišući o političkim, socijalnim i ekonomskim temama, bio među onima koji su radili na unapređivanju novina Al-Waqā’i‘ al-miṣriyya te obezbjeđivanju uvjeta i odgovarajućeg ambijenta za njihovo kontinuirano objavljivanje (Naġāryān: 2005).

Novine Al-Waqā’i‘ al-miṣriyya, u čijem okrilju je djelovao veliki broj istaknutih predvodnika preporoda i intelektualnog pokreta, bile su povod da se i u drugim dijelovima arapskog svijeta pokrenu službena glasila, kao što su, npr. najstarije novine u Tunisu Ṭarāblus al-ġarb (1866. godine), najstarije novine u Iraku Al-Zawrā’ (1869. godine), i td. dok su u Egiptu inicirale pojavljivanje prvih specijalističkih glasila, kao što je prvi medicinski časopis na arapskom jeziku Al-Ya’sūb (1865. godine), najstarije političke novine Wādī al-Nīl (1867. godine), zatim najstariji časopis u

oblasti kulture Rawḍa al-madāris (1870. godine), novine Al-Ahrām (1875. godine), itd. (Ḥiḡāzī, 1978).

Kada su u pitanju elektronski mediji, prve radistanice u arapskom svijetu pojavile su se, opet zahvaljujući stranom faktoru, u Alžiru i Egiptu (to je na neki način označilo povratak kulturi slušanja koju su Arapi njegovali prije širenja kulture pisanja - Šaraf, 2003). Tako je radiostanicu Irsāl u Alžiru osnovao jedan francuski doseljenik 1925. godine, a sadržaji u okviru njenih programa emitovani su na francuskom i arapskom jeziku (Al-Ḥalawānī, 1982).

Radiostanice u Egiptu, od kojih su neke emitovane na arapskom a neke na stranom jeziku, počele su se osnivati 1926. godine u Kairu i Aleksandriji. Među njima su i sljedeće: Rādiyū al-Qāhira, Rādiyū Fu'ād, Mišr al-ḡurra, Mišr al-malikiyya, Abū al-hūl, Al-Ġayš i td. (Šābāt, 1985).

Medijski arapski jezik koji se pojavio s pokretanjem prvih printanih medija u arapskom svijetu dodatno je popularizovan osnivanjem prvih radiostanica na tim prostorima. Naime, s obzirom na to da se printani mediji čitaju, njihov utjecaj, prvenstveno onaj jezičke naravi, je ograničen na one koji su se kroz formalno ili neformalno obrazovanje opismenili. S druge strane, sadržaji radiostanica po svojoj naravi dopiru do većeg broja konzumenata čiji krug dodatno proširuje činjenica da njih kao medij koji se sluša, a ne čita, mogu konzumirati i oni koji su pismeni i oni koji to nisu.

Osnivanjem prvih TV-stanica u arapskom svijetu otvorio se novi prostor za širenje medijskog arapskog jezika. Svoje programe u arapskom svijetu najranije je počela emitovati jedna iračka TV-stanica 1956. godine, nakon čega su njegovim stopama, sve jedna za drugom, ubrzo krenule i ostale arapske države.

Kao medij koji se poput radiostanica sluša, i televizija je imala veće domete od printanih medija, posebno onda kada je uređaje za praćenje televizijskih programa mogao priuštiti veći broj ljudi i u još većoj mjeri nakon što je u savremenom dobu započelo satelitsko televizijsko emitovanje. Naravno, treba napomenuti da u slučaju televizije kao audiovizuelnog medija jezik više nije bio jedini instrument plasiranja sadržaja s obzirom na to da je pored njega značajnu ulogu u tom smislu počela igrati i slika koja je sa

audiosadržaja pažnju usmjerila na one vizuelne te televiziji osigurala poziciju najutjecajnijeg mas-medija.

Postoje tendencije da se u ovom smislu proprati i utjecaj interneta kao trećeg elektronskog medija (pored radija i televizije) koji je danas, zahvaljujući savremenim digitalnim tehnologijama, vrlo aktuelan. Međutim, internetski sadržaji čiji bi utjecaj u ovom kontekstu bilo opravdano tretirati su zapravo isti oni sadržaji gore spomenutih printanih i elektronskih medija koji se nude i preko interneta radi njihove šire dostupnosti i bolje kurentnosti, dok internetski servisi na čiji se utjecaj u okviru ovih tendencija sugerije, na prvom mjestu društvene mreže koje u velikoj mjeri utječu na jezike generišući promjene prvenstveno u njihovim vokabularima, ali i gramatikama i pravopisima, nisu relevantni u kontekstu formiranja medijskog jezika s obzirom na to da se ne mogu posmatrati kao formalni mediji, odnosno medijski sadržaji.

Formiranje medijskog arapskog jezika

Mediji na jezik imaju veliki utjecaj koji je svakodnevan, kontinuiran i neograničen. Oni su najefikasnije sredstvo za širenje i popularizovanje jezika te njegovo učvršćivanje kod baštinika. U slučaju arapskih medija, bilo je za očekivati da će oni biti u službi književnog arapskog jezika forsirajući ga u svojim sadržajima, korigujući raširene jezičke nekorektnosti i navikavajući ljude na ispravnu upotrebu jezika, čime bi se suzio jaz između njega i kolokvijalnih varijanti te se kretalo ka nekoj vrsti jezičkog unificiranja, što je u početku i bio slučaj. Međutim, pored te pozitivne uloge, pojedini arapski mediji imaju i onu negativnu koja se očituje u podsticanju lokalnih narječja, čime se dodatno doprinosi razjedinjenosti arapskog svijeta. Stvari su se u tom smislu počele mijenjati posebno onda kada su se pojavili privatni i mediji obilježeni prisustvom stranog elementa u njima. Naime, takvi mediji su svoje sadržaje nudili uglavnom na kolokvijalnom jeziku, a to su činili iz više različitih razloga: komercijalnih, imajući u vidu da su na taj način osiguravali veću lokalnu popularnost (na tragu one neumjesne izreke da je bolja široko prihvaćena nekorektnost, nego odbaćena i napuštena korektnost), političkih, svrstavajući se na stranu kolonizatora i orijentalista te njihovih agitovanja da kolokvijalni varijetet zauzme mjesto književnog arapskog jezika, i

td., što je sve skupa takvim medijima donosilo mnoge koristi i benefite.

Javni mediji su u tom smislu bili diskriminirani tako da su počeli tragati za rješenjem. Ono nije bilo u dotadašnjoj praksi koja je podrazumijevala plasiranje svih sadržaja na književnom arapskom jeziku, ali, naravno, ni u tome da se poput privatnih medija u potpunosti okrenu njegovim kolokvijalnim varijantama. Ako književni arapski jezik kao jezik visokog stila pisane riječi nije bio prikladan, ni upotreba kolokvijalnog jezika kao teritorijalno ograničenog jezičkog varijeteta nije bila prihvatljiva s obzirom na to da onemogućava (ili otežava) plasiranje medijske poruke širom arapskog svijeta te na taj način sputava njen željeni utjecaj i relativizuje uloženi trud, tako da od nje, u širem smislu, nema velike koristi.

Rješenje je bilo negdje između, zapravo u jednoj vrsti kompromisnog arapskog jezika koja se vremenom iskristalisala za sadržaje tipa vijesti, intervjua i dijaloških emisija,¹ tj. one programe koji nisu nuđeni kolokvijalnim jezikom poput zabavnih sadržaja niti književnim arapskim jezikom poput sadržaja iz kulture. Ta jezička varijanta je od kolokvijalnog jezika preuzela jednostavnost, konciznost, preciznost i jasnoću, a od književnog izraze i konstrukcije, s tim da su se u njoj pojavile i mnoge riječi koje su bile rezultat kreativnosti i inventivnosti novinara iskazanih kroz prevođenje ili uvođenje metaforičkih i prenesenih značenja postojeće leksike (Ḥalīl & Maṣṣūr, 2002).

Na formiranje medijskog arapskog jezika utjecale su sve one prilike i okolnosti koje su pratile pojavljivanje i razvoj arapskih medija. Tako su se mediji u arapskom svijetu pojavili u periodu značajnog prisustva stranog faktora koji je bio neposredno involviran, u nekim slučajevima i presudno, u njihovo osnivanje i pokretanje u periodu kolonijalizma, a samim time su i strani jezici ostavili trag na arapski jezik, općenito, te na onom njegovom varijetetu koji će se kasnije nazvati medijskim ili publicističkim, posebno. Naime, pored toga što su pojedini medijski sadržaji realizovani isključivo na stranim jezicima ili uporedo sa arapskim,

---

¹ Međutim, intervjui i dijaloške emisije su rijetko lišeni upotrebe kolokvijalnih izraza. Zato bismo mi umjesto njih u ovaj kontekst zapravo uvrstili obrazovne emisije i dokumentarne programe.

mnogi od njih su iz stranih izvora preuzimani prevodilačkim zahvatima (što je i danas slučaj) koji u slučaju novinarstva zahtijevaju brzinu te se vrlo često zadovoljavaju približnim rješenjima i preuzimanjem stranih izraza, transkribovanih ili arabizovanih,² koji su našli puta do arapskog jezika i posredstvom onih baštinika arapskog jezika koji su se nakon obrazovanja u evropskim državama vraćali u svoje zavičaje donoseći sa sobom novu terminologiju: ‘ilm al-āṭār, adawāt maktabiyya, adawāt al-zīna, maḥkama al-isti’nāf, āla taṣwīr, āla kātiba, ḥarb ahliyya, mubādara, barqīyya, baladiyya, bu‘d, maḥḥaf, tuḥaf fanniyya, taqāfa, maḡalla, ḡarīda, taḥrīr, muḥarrir, taqrīr, warṣu ‘amal, mīzāniyya, mawsū‘a, i td. (Ḥalīl & Maṣṣūr, 2002).

Prema tome, mediji su pokrenuli drugi talas arabizacije, nakon onog prvog u abasidskom periodu vladavine, što je rezultiralo arabizacijom mnogih termina, pa i cijelih konstrukcija (npr., ṭalaba yadahā), uvođenjem brojnih izvedenica, formiranjem složenica, preuzimanjem stranih riječi onakvih kakve jesu ili uz njihovo neznatno modifikovanje i td. (‘Abdul‘azīz, 2002).³

² U slučaju prevođenja na arapski jezik, ako u postojećim arapskim korijenima i klasičnoj arapskoj leksici nije bilo moguće pronaći ekvivalent pribjegavalo se i pribjegava, kako kaže Mehmed Kico (2009.), *podvođenju* koje podrazumijeva preuzimanje strane riječi uz neznatno adaptiranje i prilagođavanje obrascima arapske morfologije na kojoj se onda može vješto primjenjivati i derivacija. Takva je, npr., riječ filozofija, tj. *felsefetun* iz koje je onda izveden čitav niz drugih riječi, kao što su: feylesuf, tefelsefe, felsefijun, itd. Ovo podvođenje zapravo podrazumijeva proces arabizacije stranih riječi čiji su rezultat brojni arabizmi, tj. arabizovane riječi ili riječi koje su prilagođene naravi arapskog jezika te njegovom fonetskom i morfološkom sistemu i strukturi. A ako pitanje ekvivalenta nije bilo moguće riješiti niti pravim prevođenjem niti podvođenjem, tj. arabizacijom, pribjegavalo se i pribjegava transkribovanju koje podrazumijeva prepisivanje spornih riječi i izraza grafijskim obilježjima jezika-cilja, bez ikakvog prilagođavanja istome.

³ I danas se arapski jezik suočava s problemom prevođenja i preuzimanja savremenih znanstvenih, civilizacijskih i tehnoloških termina budući da je arapsko društvo u znanstvenom smislu i dalje samo potrošačko, ne i produktivno. Međutim, iako su sada baštinici arapskog jezika u znanstveno i tehnološki podređenom položaju, stranim jezicima se ne bi trebali otvarati toliko da u pitanje dovode opstanak maternjeg jezika, jer uprkos poželjnom otvaranju pozitivnom naslijeđu drugih zajednica i kultura, baštinici arapskog jezika trebaju štiti svoj identitet i svoje dostojanstvo.

Nadalje, poznato je da su kolonizatori davali podršku upotrebi kolokvijalnih varijeteta umjesto književnog arapskog jezika. To se odrazilo i na neke medije, posebno one pod njihovom kontrolom i uređivačkom palicom, koji su svoje sadržaje nudili na kolokvijalnim varijantama arapskog jezika računajući s time, kako smo već kazali, na veću popularnost u narodu te političku i svaku drugu vrstu podrške stranog faktora u arapskom svijetu, čime su doprinijeli ukazivanju potrebe i poduzimanju koraka ka uvođenju u medije one jezičke varijante koja će ispoštovati ispravnost i korektnost književnog arapskog jezika, s jedne, te jasnoću i jednostavnost kolokvijalnog jezika, s druge strane.

Naime, zarad takve popularnosti i u nadi da njihov jezik neće biti prepreka između medijske poruke i konzumenata, istaknuti književnici i pisci, kao što su Ṭaha Ḥusayn, Al-‘Aqqād, Al-Rāfi‘ī i Al-Māzinī su, ne odstupajući od književnog izraza i konstrukcije u kreiranju medijskih sadržaja, težili jednostavnosti i jasnoći izbjegavajući korištenje teškog i komplikovanog vokabulara za koji bi ljudi mogli pomisliti da se njime uzdižu iznad njih te da su takvi sadržaji namijenjeni samo eliti kojoj je on poznat i razumljiv (Ḥalawānī, 2015). Naravno, tendencije koje su iznjedrile tu kompromisnu jezičku varijantu bile su rezultat i pritiska te nastojanja da se udovolji i neumoljivim zahtjevima vlasnika medija kojima je u interesu bilo da ih prati što veći broj konzumenata.

Tri su, dakle, izvora medijskog arapskog jezika: književni arapski jezik, s obzirom na to da je ta jezička varijanta bila i ostala jedina prisutna i u pisanoj formi u kojoj su bili i prvi arapski mediji te da su među prvim saradnicima, posebno printanih medija, bili i istaknuti književnici; kolokvijalni arapski jezik, imajući u vidu da za novine kao prve arapske medije nisu pisali samo književnici ili oni koji su dobro vladali književnim jezikom, nego i oni čiji su jezički kapaciteti bili ograničeni ili, pak, oni koji su bili zavidnih jezičkih sposobnosti, ali su se zbog različitih interesa služili tom jezičkom varijantom; strani jezici koji su na medijski arapski jezik utjecali (i utječu) direktno tokom kolonijalizma i posredstvom onih baštinika arapskog jezika koji su se obrazovali (i obrazuju) u evropskim državama te indirektno kroz prevođenje koje je u medijima bilo i ostalo jako prisutno.

Medijski jezik je prozne naravi i naziva se radnom ili praktičnom (‘amalī), odnosno novinarskom (ṣaḥafī) prozom te je

pozicioniran između obične (‘ādī/i‘tiyādī) proze kojom se ljudi koriste u svakodnevnoj komunikaciji, te one umjetničke (fannī) koja se koristi u književnosti (Ḥalīl & Maṣṣūr, 2002). Tu poziciju medijski jezik dijeli s drugim funkcionalnim stilovima standardne jezičke forme (obrazovnim, znanstvenim, administrativnim, i td.) kao domenima upotrebe jezika kojima se on vremenom u značajnoj mjeri nametnuo te postao zajednički za različite grane znanja i praktičnog djelovanja.

Otuda se u komunikaciji koriste četiri varijante arapskog jezika: visoki književni (al-fuṣṣa al-‘āliya) jezik kojim se služe književnici i oni koji se bave proučavanjem stare baštine; pojednostavljeni književni (al-fuṣṣa al-muyassara)⁴ jezik koji razumije većina ljudi i koji se koristi u medijima te kulturnim i obrazovnim ustanovama, kao i u državnoj administraciji; napredni kolokvijalni (al-‘āmmiyya al-rāqiya) jezik kojim se služe obrazovani ljudi u svakodnevnoj komunikaciji i koji se najvećim dijelom naslanja na književni jezik; pravi kolokvijalni (al-‘āmmiyya al-muḡraqa fi ‘āmmiyyatihā) jezik nepismenih slojeva društva koji ne učestvuju u kulturnim zbivanjima i znanstvenoj produkciji te se ne očekuje da oni svojim varijetatom mogu nanijeti štetu književnom jeziku (Fādiya, 2015.).

Naravno, treba znati da se jezik printanih i jezik elektronskih medija razlikuju u pogledu činjenice da se sadržaji printanih medija plasiraju u pisanoj formi, tako da je njihov jezik konzistentan, skladan i uređen, dok se mnogi sadržaji elektronskih medija, posebno oni u intervjuima i dijaloškim emisijama, emituju u usmenoj formi i bez prethodno pripremljenog pisanog materijala, tako da je njihov jezik vrlo često nekonzistentan, isprekidan, neuređen i u značajnoj mjeri određen jezičkim sposobnostima i kapacitetima te lokalnim narječjima prožetom elokvencijom onih koji te programe realizuju. U tom smislu, arapski jezik elektronskih medija se može razlikovati od jedne do druge arapske države, dok to nije slučaj kada su u pitanju printani mediji.

---

⁴ Kao što smo mogli vidjeti, ova jezička varijanta se naziva i radna ili praktična, odnosno novinarska proza, a u stručnoj literaturi se za istu koristi i termin fuṣṣa al-‘aṣr (književni jezik savremenog doba ili savremeni književni jezik).

Zaključak

Pred očekivanjima i zahtjevima javnosti da sadržaji medija budu razumljivi, oni teže tome da njihov jezik kao osnovni (u početku je bio i jedini) medijski instrument bude jasan, precizan, jednostavan i koncizan, odnosno da se odlikuje jednostavnim i konciznim stilom i načinom izražavanja te jasnim i preciznim izrazima i konstrukcijama, lišen suvišnih riječi, dugih rečenica i ponavljanja.

Medijski jezik mora uvažavati realnost i u sebe ugraditi sve društvene različitosti. Tako je i medijski arapski jezik kompromisna jezička varijanta između umjetničke proze, s jedne, i obične proze, s druge strane, odnosno između visokog književnog i naprednog kolokvijalnog jezika, te se naziva i književnim jezikom savremenog doba ili savremenim književnim jezikom, radnom ili praktičnom prozom, odnosno pojednostavljenim književnim jezikom. Naime, književni arapski jezik nije (bio) podesan za medijske sadržaje zbog svoga za mnoge baštinike nedostižnog stila, dok je kolokvijalni varijetet u tom smislu neprihvatljiv s obzirom na njegovu prostornu ograničenost. Medijski arapski jezik, pak, ima sposobnost komuniciranja s konzumentima širom arapskog svijeta i odlikuje se velikom preciznošću, jasnoćom, jednostavnošću i konciznošću, dok mu uvijek prisutni strani faktor osigurava aktuelnost i savremenost.

Naravno, teško je očekivati da se medijski jezik ustabili u jednoj jasnoj i konačnoj formi zato što on svakog dana nadilazi sam sebe uvodeći nove izraze i načine upotrebe postojećih jezičkih sredstava. On se u tom smislu razvija bez ikakvih ograničenja i sputavajućih faktora te na taj način doprinosi i razvoju te obnovi jezika općenito, a u kojem će pravcu taj razvoj teći zavisi od stanja u društvu imajući u vidu da su mediji i njihovi sadržaji odraz tog stanja.

Literatura

- ‘Abdul‘azīz, Muḥammad Ḥasan (2002). *Luġa al-ṣaḥāfa al-mu‘āṣira*. Kairo: Dār al-fikr al-‘arabi.
- ‘Abdunna‘īm, Aḥmad (2017). *Hikāyāt fī al-fukāha wa al-kārīkātīr*. Kairo: Dār al-‘ulūm li al-našr wa al-tawzī‘.

- Ḥalawānī, Fādiya al-Malīḥ (2015). Luġa al-i' lām al-' arabī. *Mağalla ġāmi'a Dimašq*, svezak 31, br. 3. Damask.
- Ḥalawānī (al-), Māġī (1982). *Al-Izā'āt al-'arabiyya*. Kairo: Dār al-fikr al-' arabī
- Ḥalīl, Maḥmūd & Maṣūr, Muḥammad (2002). *Intāğ al-luġa al-i' lāmiyya fī al-nuṣūṣ al-i' lāmiyya*. Kairo: Ġāmi'a al-Qāhira, Markaz al-ta' līm al-maftūḥ.
- Ḥiğāzī, Maḥmūd Fahmī (1978). *Al-Luġa al-'arabiyya 'abra al-qurūn*. Kairo: Dār al-ṭaqāfa li al-ṭibā'a wa al-našr.
- Nağāryān, Yağyā (2005). *Al-Naḥḍa al-qawmiyya al-ṭaqāfiyya al-'arabiyya*. Damask: Akādīmiyya al-'ulūm al-'armaniyya - Al-Dār al-waṭaniyya al-ğadīda li al-našr wa al-tawzī'.
- Kico, Mehmed (2009). *Ogledi u poetici prevodjenja*. Sarajevo: El-Kalem i Fakultet islamskih nauka.
- Şābāt, Ḥalīl (1985). *Wasā'il al-i' lām naš' atuhā wa taṭawwuruhā*. Kairo: Maktaba al-anġlū al-miṣriyya.
- Şaraf, 'Abdul'azīz (2003). *Al-Ağnās al-i' lāmiyya wa taṭawwur al-ḥaḍārāt al-ittiṣāliyya*, Kairo: Al-Hay'a al-miṣriyya al-'amma li al-kitāb.

MEDIA ARABIC LANGUAGE

Amrudin Hajrić, PhD

Abstract

Over time with the development of human society, besides communication, language started being used in other domains, the media being one of them. Language, as the main means of the media, and the media through which language is spread and popularized among people are closely related and complementary. Media Arabic, which appeared with the foundation of the first print media in the Arabic world, was additionally popularized with the foundation of the first radio and TV stations in that area. All the conditions and circumstances following the foundation and development of Arabic media affected the formation of media Arabic, so its three sources are: literary Arabic, colloquial Arabic and foreign languages. Literary Arabic gives it authenticity and currency, from colloquial language it has inherited simplicity, clarity, and preciseness, while the foreign element secures its actuality and modernity. Media Arabic constantly develops and, in that way, contributes to the development and update of language in general.

Keywords: the Arabic language, print media, electronic media, literary language, colloquial language, foreign languages

أ.د. عمروالدين خيريتش ، كلية الدراسات الإسلامية - جامعة سراييفو

اللغة العربية في وسائل الإعلام

الملخص

مع تطور المجتمع البشري ومرور الزمن، بدأت اللغة تستخدم بالإضافة إلى التواصل بين الناس في مجالات أخرى، إحداها هي الإعلام. فاللغة، باعتبارها الأداة الأساسية في الإعلام، والوسائل الإعلامية كأداة لنشر اللغة والترويج لها بين الناس، ترتبط ارتباطاً وثيقاً وتتكامل بعضها مع بعض. ظهرت اللغة المستخدمة في وسائل الإعلام بطبعها المميز مع إنشاء أول الوسائل الإعلامية المطبوعة في العالم العربي، وقد زاد انتشارها بعد إنشاء أولى محطات الإذاعة والتلفاز في هذه المنطقة.

و قد أثرت في تشكيل اللغة العربية الإعلامية كل الأحداث والظروف المحيطة بنشوء وسائل الإعلام العربي وتطورها، وبذلك فإننا أمام ثلاث مصادر رئيسية لها: اللغة العربية الفصحى، واللغة العربية العامية الدارجة، واللغات الأجنبية. فاللغة العربية الفصحى تمنحها الأصالة والحداثة، ومن اللغة العامية ورثت البساطة والوضوح والدقة، بينما العامل الأجنبي يضمنها طابعها الحديث، الواقعية والموائمة لروح العصر. وتتطور لغة الإعلام باستمرار وبالتالي تساهم في تطوير اللغة وتجدها بشكل عام.

الكلمات الأساسية: اللغة العربية، الوسائل الإعلامية المطبوعة، الوسائل الإعلامية الإلكترونية، اللغة الفصحى، اللغة العامية، اللغات الأجنبية.